EĞİTİMDE ÖZEL OKUL MERKEZLİ DEĞİŞİMİN TÜRK İŞ SİSTEMİNİ DÖNÜŞTÜRÜCÜ ETKİSİ: SOSYAL ETKİ YAKLAŞIMI PERSPEKTİFİNDEN BİR ANALİZ

Dr. Öğr. Üyesi SALİH ARSLAN
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
salih.arslan@ogu.edu.tr
0000-0002-0602-3890

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de özel okulların yaygınlaşması ile sosyal tabakalaşma arasındaki etkileşimin Türk ulusal iş sistemini nasıl etkilediğini Sosyal Etki Yaklaşımı perspektifinden açıklamaktır. Örnek olay deseniyle tasarlanan bu araştırmada 1990-2023 yılları arasında özel okul (ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite), özel okul öğrenci ve net yeni girişim (girişimci) sayıları kullanılmıştır. Veriler, betimsel olarak analiz edilmiştir. Bulgular özel okul ve özel okul öğrenci sayıları ile net yeni girişim sayıları arasında doğrusal bir ilişki olduğunu göstermektedir. Araştırmada ulaşılan sonuç, özel okulların yaygınlaşmasının sosyal sermaye ilişkilerini geliştirdiği, bunun üst sosyal sınıfın girişimci olma eğilimini pekiştirerek kaynaklardan ayrıcalıklı bir şekilde yararlanma avantajını sürdürmesine yardımcı olduğu, orta sosyal sınıfa mensup yetenekli bireylerin özel okullarda geliştirdikleri sosyal sermaye ilişkileri aracılığıyla girişimci olma ya da özel sektörde üst pozisyonlarda işe başlama imkanlarını artırdığı şeklindedir. Ayrıca özel okulların sosyal etkileşim mekanları olarak bireylerin girişimci olma niyet ve eğilimlerini bilişsel açıdan biçimlendirdiği ve girişimci sınıfın yapısını nicel ve nitel anlamda genişleterek dönüştürdüğü söylenebilir. Çalışma elde ettiği bulgu ve sonuçlardan hareketle, sosyal etkileşim mekanları olarak özel okulların girişimci sınıfın yapısını etkileyerek Türk ulusal iş sisteminin devlete bağımlı yapısını değiştirici bir rol üstlendiğini iddia etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Makro Kurumsal Kuram, Sosyal Etki Yaklaşımı, Sosyal Sermaye, Türk Ulusal İş Sistemi, Özel Okullar

THE TRANSFORMATIVE EFFECT OF PRIVATE SCHOOL-CENTERED CHANGE IN EDUCATION ON THE TURKISH BUSINESS SYSTEM: AN ANALYSIS FROM THE PERSPECTIVE OF SOCIETAL EFFECT APPROACH

ABSTRACT

The aim of this study is to explain how the interaction between the spread of private schools in Türkiye and social stratification affects the Turkish national business system from the perspective of the Societal Effect Approach. In this study designed with a case study method, the numbers of private schools (primary, secondary and university), private school students and net new enterprises (entrepreneurs) between 1990-2023 were used. The data were analyzed descriptively. The findings show that there is a linear relationship between the numbers of private schools and private school students and the net new enterprises. The conclusion reached

in the study is that the spread of private schools develops social capital relations, this helps the upper social class to maintain the advantage of benefiting from resources in a privileged way by reinforcing their tendency to be entrepreneurs, and increases the opportunities of talented individuals belonging to the middle social class to become entrepreneurs or to start working in upper positions in the private sector through the social capital relations they develop in private schools. It can also be said that private schools, as places of social interaction, cognitively shape the intentions and tendencies of individuals to become entrepreneurs and transform the structure of the entrepreneurial class by expanding it in quantitative and qualitative terms. Based on the findings and results obtained, the study claims that private schools, as places of social interaction, play a role in changing the state-dependent structure of the Turkish national business system by affecting the structure of the entrepreneurial class.

Keywords: Macro Institutional Theory, Societal Effectct Approach, Social Capital, Turkish National Business System, Private Schools

1.GİRİŞ

Makro kurumsal teori sosyal etki (Maurice vd., 1980; Maurice ve Sorge, 2000), otorite (Hamilton ve Biggart, 1988; Orru vd., 1989) ve ulusal iş sistemleri (Whitley, 1990, 1991, 1994) yaklaşımlarından oluşur. Bu yaklaşımlar örgütlerin kurumsal çevrelerini oluşturan devlet, eğitim sistemi, finansal sistem ve otorite ilişkileri gibi makro kurumsal yapılara göre şekillendiğini öne sürer. Analiz düzeyi ülke seviyesidir ve her bir ülkenin kendine özgü kurumsal yapısının o ülkeye özgü bir örgütsel form inşa ettiğini ve bu nedenle örgütsel formların ülkeler arasında farklılık göstereceğini savunur (Gökşen, 2010).

Makro kurumsal kuramın temeli Fransa'da ortaya çıkan ve Aix grubu olarak adlandırılan araştırmacıların geliştirdiği sosyal etki yaklaşımı ile atılmıştır. Aix grubu Fransa, Almanya ve İngiltere şirketleri arasında yaptıkları karşılaştırmada örgütsel yapı ve uygulamalar açısından önemli farklılıklar tespit etmişlerdir. Bu farklılıkları eğitim sistemi, sosyal tabakalaşma ve endüstriyel ilişkiler gibi kurumsal faktörlerle açıklamışlardır (Maurice vd., 1980; Maurice ve Sorge, 2000). Sosyal etki yaklaşımı, ülkelerin ekonomik örgütlenme modellerinin kurumsallaşmış insan kaynakları (eğitim, öğretim, iş kariyerleri), toplumsal tabakalaşma ve endüstriyel ilişkilerle ilgili olduğunu ve bu nedenle ülkeden ülkeye çeşitlilik gösterdiğini öne sürmektedir (Sorge, 1991).

Ulusal iş istemleri yaklaşımı ülkelerin örgütlenme modellerinin devletin girişimcilerle riski paylaşma isteği ve finansal sistemin özelliklerine göre yapılandığını iddia eder (Whitley, 1990, 1991, 1994). Ulusal iş sistemleri yaklaşımı sosyal etki yaklaşımının görüşlerini çok sayıda ülkedeki iş sistemlerine etki eden ulusal faktörleri analiz ederek genişletmiştir (Fıkırkoca ve Kalemci, 2011). Bu yaklaşım devletin ekonomik sistemdeki rolü ve firmalarla ilişkisi bağlamında altı iş sistemi tanımlamaktadır. Türkiye "devlete bağımlı" iş sistemi olarak nitelendirilmekte ve Türkiye'deki sermaye sınıfının devletten kaynak sağlayarak büyüyebildiği ve ayakta kalabildiği belirtilmektedir (Dirlik, 2016; Şaylıkay ve Akın, 2020). Türkiye'de devlet ve sermaye sınıfı arasındaki bağımlılık ilişkisi tarihsel olarak verilidir ancak bu ilişkinin dönüşüm dinamikleri yeterince çalışılmamıştır.

Biz bu çalışmada, Makro kurumsal kuramın sosyal etki ve ulusal iş sistemleri yaklaşımlarının temel perspektif ve kavramlarını kullanarak "Türkiye eğitim sistemindeki özel okul (kolej/üniversite) merkezli değişim ile sosyal tabakalaşmadaki değişim arasındaki etkileşimin Türkiye ulusal iş sistemini nasıl etkilediği" sorunsalına cevap arıyoruz. Temel varsayımımız, özel okulların yaygınlaşmasının sosyal tabakalaşma üzerinde dönüştürücü bir etki oluşturduğu, bu ikisinin süreç içerisindeki etkileşiminin Türkiye ulusal iş sistemini devletin kontrol alanının kısmen dışına taşıyarak dönüştürdüğü şeklindedir. Özel okul, sosyal sermaye, sosyal tabakalaşma ve girişimcilik arasında bir etkileşimsel zincir varsayıyoruz. Ulusal iş sistemlerinin sınıflandırılmasında risk alma ve girişimcilik eğilimlerinin temel faktörlerden biri olarak kullanılmasından (Fıkırkoca ve Kalemci, 2011) hareket ediyoruz. Özel okullar ve girişimcilikle ilgili 1990 sonrasına ait verileri kullanarak özel okulların yaygınlaşması ile sosyal tabakalaşma arasındaki ilişkiyi göstermeyi, her ikisinin birlikte girişimci sınıfı nicel ve nitel anlamda nasıl dönüştürdüğünü, girişimci sınıftaki dönüşümün ulusal iş sistemini nasıl etkilediğini açıklamayı amaçlıyoruz.

Eğitimin iktisadi kalkınma ya da gelişmedeki rolü çağdaş iktisatçıların ya da iktisadi teorilerin çoğunluğu tarafından kabul edilmektedir (Öztürk, 2005). Eğitim ile sosyal sınıflar arasındaki ilişki de sosyal tabakalaşma teorisyenlerince vurgulanmıştır (Turner, 2015). Güncel bazı çalışmalarda elit (özel) okullaşma ile yüksek statü elde etme (Watters, 2016), özel üniversite kampüslerinde kurulan bireysel ağlar ile sosyal sermaye arasındaki ilişki (Martin, 2013), elit (özel) okulların daha düşük statülü bireylerin çocuklarının sosyal çevresini dönüştürme etkisi (Barrios-Fernández vd., 2024), elit (özel) okulun ayrıcalıklı toplumsal konumlara erişim sağlamada oynadığı rol (Verhoeven vd., 2022) gösterilmiştir. Ancak özel okulların yaygınlaşması ile sosyal tabakalaşmadaki dönüşümün birlikte girişimci sınıfın devletle olan bağını nasıl etkilediği araştırılmamıştır. Biz bu çerçevede çalışmanın literatüre önemli katkı yapacağını düşünüyor ve aşağıdaki iki araştırma sorusunun cevabını arıyoruz:

a) Türkiye'de özel okulların yaygınlaşması ile sosyal tabakalaşmanın değişimi arasında nasıl bir etkileşim söz konusudur?

b) Türkiye'de özel okulların yaygınlaşması ile sosyal tabakalaşmanın değişimi arasındaki etkileşim Türkiye ulusal iş sistemini nasıl dönüştürmüştür?

2.TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Sosyal Etki Yaklaşımı

Sosyal etki yaklaşımına göre örgütlerin davranışlarına bireyler yön verir ve bireyler içerisinde bulundukları sosyal çevrenin bir ürünüdür. Bu nedenle örgütler, sosyal çevre ile etkileşimleri çerçevesinde incelenmelidir (Sorge, 2000). Ülkelerin örgütlenme tarzları eğitim sistemi ve sosyal tabakalaşma süreçleriyle biçimlenir. Eğitim sistemi ve sosyal tabakalaşmadaki değişim birlikte örgütlenme modelini dönüştürür (Maurice vd., 1980; Maurice ve Sorge, 2000).

Sosyal etki araştırmacıları daha çok mesleki eğitimin işyerinde ücret ve kariyer süreçlerine etkisine odaklanmıştır (Maurice vd., 1980; Sorge, 1991; Maurice ve Sorge, 2000). Ancak eğitim sistemi içerisinde birey disiplin, problem çözme, iş birliği yapma, yaratıcı düşünme, sorumluluk üstlenme, risk alma, girişimcilik vb. özellikler açısından da biçimlenir. Eğitimin bu durumdaki işlevi beşeri sermayeyi daha nitelikli hale getirmesidir (Öztürk, 2005; Cansız, 2013). Bu doğal

olarak onun iş yapma tarzına yansır, girişimci ve işgücü sınıfını dönüştürür. Eğitim bireyin yaşama tarzı ve beğenilerini de biçimlendirir. Bu ise eğitimin kültürel sermayeyle ilişkisi ile ilgilidir (Aslan, 2019b). Diğer taraftan eğitim bireysel bağların oluşturulması ya da pekiştirilmesi yoluyla sosyal sermayeyi de etkiler. Bu ise sosyal tabakalaşmanın yeniden üretimi ya da dönüşümü ile ilgilidir (Martin, 2013; Watters, 2016; Verhoeven vd., 2022; Barrios-Fernández vd., 2024). Beşeri ve sosyal sermaye açısından dönüşen girişimci sınıf, içerisinde yer aldığı ülkeye özgü kapitalistleşme modelini ya da ulusal iş sistemini de dönüştür.

Sosyal etki yaklaşımı, ulusal ve kültürel farklılıkların örgütlemeyi çeşitlendirdiğini, eğitim ve toplumsal tabakalaşmaya ilişkin tarihsel faktörler ile tarihsel faktörler arasındaki bağlantıların toplumsal eylemi etkilediğini öne sürer (Maurice vd., 1980). Yaklaşım toplumsalın bir bileşeni olarak aktörlerin ve mekanların etkileşimini merkeze alır. Bu etkileşim sosyal yapıyı yeniden üretir ve ona kurumsallık niteliği kazandırır. Aktörler kendilerini diğer aktörler ve mekanların toplumsal bağımlılığından kurtaramadıkları için somut uygulamalarda değişiklik gözlense bile uygulamaların daha soyut niteliklerini sürekli kopyalarlar (Maurice ve Sorge, 2000). Ancak mekanın kendisi aktörün eylemi tarafından yapılandırıldığı için aynı zamanda aktör yapılandırılmış bir bağlamda özerklik ve eylem özgürlüğüne sahiptir. Bu yaklaşımda aktör diğer aktörlerle ve mekanlarla etkileşimi sürecinde bir yandan tarihsel boyutuyla yapılandırılmıştır diğer taraftan kendi kimliğini ve varoluş biçimini şekillendirebilir (Maurice, 2000).

Okullar aktör-mekan etkileşiminin gerçekleştiği tipik alanlardır. Her bir ülkenin eğitim sistemi ve okul yapısı az çok birbirinden farklılaşmıştır. Bazı ülkelerde mesleki eğitim bazı ülkelerde genel eğitim daha ön plandadır. Bazı ülkelerde yüksek öğretim daha seçici ya da üniversitelerin tanınmışlığına göre yapılanmıştır. Bazı ülkelerde işe alımlar mezun olunan okul statüsüne göre ve başarıya göre gerçekleşir. Fransa ve İngiltere'de elit bir okuldan mezun olma ile yüksek statülü iş bulma arasında böyle bir ilişki söz konusudur (Sorge, 2000). G. Kore'de prestijli üniversiteden mezun olmak ile iş bulmak arasında olumlu ilişki olduğu belirtilmektedir (Lee ve Brinton, 1996). Almanya gibi bazı ülkelerde ise böyle bir ayrışma oldukça sınırlıdır (Maurice ve Sorge, 2000). Ülkelere özgü bu tip eğitim sistemi yapıları ve toplumsal tabakalaşma türleri o ülkeye özgü kapitalist örgütlenme örüntüleri meydana getirir. Tek bir ülke içerisinde eğitim sisteminin ve toplumsal tabakalaşmanın kendi içerisinde farklılaşmaya başlaması bu örüntüleri de çeşitlendirir. Ancak yine de bu çeşitlilik içerisinde baskın desenlerin varlığı söz konusu olabilir (Sorge, 1991).

Türkiye'de Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan bir miras olarak özel okullar, eğitim sisteminin daima bir parçası olmuştur. Osmanlı döneminde azınlık ve yabancı okullar statüsünde başlayan bu sistem zamanla Türk-Müslüman toplulukların kendi özel okullarını kurmalarıyla gelişmiştir. Cumhuriyetin kurulmasıyla azınlık okullarının sayıca azalması ve yeni Türk özel okullarının açılmasıyla özel okul sisteminde kısmi değişim gerçekleşmiş ancak asıl dönüşüm 1980 sonrası neoliberal serbestleşme sürecinde yaşanmıştır. Özellikle 1980'lerin sonundan itibaren özel okulların sayısında dramatik artışlar görülmüştür (Uygun, 2003; Yılmazlar, 2007; Yazıcı, 2010; Aslan, 2019a). Bu gelişme yalnızca hukuki bir okul türü olarak özel okulların yaygınlaşması anlamına gelmemektedir. Sosyal etkileşimin bireysel olarak erken yaşlarda deneyimlendiği mekanlar olarak özel okullar, öğrencilerin niteliklerinde, bakış açılarında, kültürel

sermayelerinde, bireysel ağlarında, sosyal sermaye ve devletle olan zihinsel ilişkilerinde bir dönüşümü beraberinde getirmiştir (Aslan, 2019a). Özel okullar ister belirli sosyal sınıfların içe kapanımlarını pekiştirici rol oynasın ister sosyal sınıflar arası geçişkenliği sağlayan bir işlev üstlensin, her ihtimalde dahi sosyal tabakalaşma süreçlerindeki etkisi göz ardı edilemez.

2.2.Toplumsal Tabakalaşma ve Özel Okullar

Toplumsal tabakalaşma kuramının kökleri K. Marx'ın "sınıf" ve M. Weber'in "statü" analizlerine dayanır. Sınıf ilişkileri; özel mülkiyet, piyasa ve iş bölümü gibi hukuksal ve toplumsal düzenlemeler bağlamında gerçekleşir. Statü ilişkileri ise; toplumsal hiyerarşik düzenin bilincinde olan bireyin kendi statü gruplarına özgü davranış ve değer kalıpları bağlamında örgütlenmesi biçiminde gerçekleşir (Parkin, 2002).

Klasik Marxist sınıfsal analiz burjuva ve proletarya ayrımı üzerine kuruludur. Servet ve sermaye sahipliğinden doğan iktidar ve ayrıcalıkları temel alır. Proletarya, emeğiyle artı değer üreten işçi sınıfıdır ve burjuva bu artı değeri sömürerek sermayesini biriktirir. Ancak çağdaş analizde kol emeğine dayanan mavi yakalılar ile kol emeğine dayanmayan beyaz yakalıların (yeni küçük burjuvazi) hangi sınıfa dahil edileceği hala tartışma konusudur. Bazı görüşler beyaz yakalıların aşağı ve orta katmanlarını orta sınıfın bir unsuru olarak kabul etmekte, üst katmanlarını sermaye sınıfı ile geliştirdikleri ilişki nedeniyle burjuva sınıfına dahil etmektedir. Bu görüşe göre sermayenin küresel işlevlerini yönetsel ve denetsel anlamda yerine getiren bütün gruplar ücret karşılığı çalışmalarına bakılmaksızın burjuva sınıfına dahil edilmelidir. Bazı teorisyenler ise üretici emek ve üretici olmayan emek ayrımına giderek emeğin toplumsal bağlamı içinde sınıflandırma yapmaktadır. Bu teorisyenlere göre emeğiyle artı değer üreten zanaatkar işçi sınıfına dahildir, eğer yanında çalıştırdığı işçinin artı değeri ile sermaye biriktiriyorsa burjuva sınıfına dahildir. Bu nedenle devlet memurları ve ev hizmetlileri gibi ücreti gelirden düşülen çalışan kesimler işçi sınıfına dahil edilirken, işyerinde çalıştırdığı işçinin artı değeri ile sermaye biriktiren esnaf ve tüccar burjuva sınıfına dahil edilir. Çağdaş sosyolojide bazı teorisyenler mülkiyetin sınıf ayrımı üzerindeki belirleyiciliğini kabul etmemekte ve iş bölümünü öne çıkarmaktadır. Bu teorisyenlere göre ev halkının geliri mülkiyete bağlı kaynaklardan çok mesleki kaynaklardan elde edilmektedir. Bu nedenle toplumsal sınıf kavramı akrabalık ve mülkiyet ilişkilerinden ayrı analiz edilmelidir. Bazı teorisyenler ise sınıf tahakkümünün ve çatışmanın esas kaynağı olarak otorite kavramını görmekte, mülkiyeti otoritenin belirli bir biçimi olarak değerlendirmektedir (Parkin, 2002).

Weber sosyolojisi açısından toplumsal tabakalaşmada sınıf, statü ve iktidar olmak üzere üç farklı değişken belirleyicidir. Weber, toplumu müşterek bir toplumsal kapanım süreciyle kaynakların tekelleşmesi açısından analiz eder. Toplumsal kapanım, kıt kaynaklara erişimi kendi mensuplarıyla sınırlandırarak, toplumsal üstünlüklerini azami noktaya çıkarmaya çalışan toplumsal grupların davranışlarını ifade eder. Toplumsal kapanım düşüncesi etnik, dini ya da mesleki temellere dayanmakla birlikte eğitime bağlı emek gücünü de içerir. Weber sermaye sınıfı, işçi sınıfı, küçük burjuvazi, mülksüz entelijansiya gibi statü gruplarını belirlerken eğitim ayrıcalıklarına sahip grupları da bu sınıflandırmaya dahil eder. Eğitim ve kültürle elde edilen prestijin toplumsal tabakalaşmada ana belirleyici unsurlardan biri olduğunu öne sürer. Statü grubu, özgül bir toplumsal itibar iddiasını başarıyla sürdüren kişiler topluluğu olarak tanımlanır (Turner, 2015).

Toplumsal tabakalaşmanın yapısal işlevselci yorumunda ise her toplumda belirli görevlerin zor ve önemli olması, bu zor görevler için uygun yetenekte bireylerin yetişmesinin zaman ve fedakarlık istemesi, alınan bu eğitimin ve görevin zorluğu nedeniyle bu bireylerin yüksek maaş ve statüyle ödüllendirilmeleri toplumsal tabakalaşmada farklı grupları ortaya çıkarmaktadır (Turner, 2015). Yapısal işlevselciliğe göre eğitimin niteliğindeki bu farklılık ve ortaya çıkardığı sonuçlar eşitsizliğin temel nedenidir (Özdemir, 2018).

Toplumsal tabakalaşma ve eğitim arasındaki ilişkiye yönelik sosyolojik araştırmalar farklı bulgular elde etmişlerdir. Bazı sosyologlara göre okullar öğrencilerin sınıf kökenine göre ayrılmaktadır. İşçi çocukları ile daha üst sınıftan ailelerin çocukları farklı okullarda eğitim görmektedir. Bu nedenle okullar toplumda var olan sosyal sınıf farklılıklarını yeniden üretmekte ve meşrulaştırmaktadır (Kılıç, 2014). Bu sosyologlara göre eğitim toplumun avantajlı kesimlerine mensup bireylerin sosyal konumlarını koruma aracına dönüşmekte ve toplumsal kapanımı pekiştirmektedir. Ancak bazı araştırmalar üniversite düzeyinde eğitimin bir dereceye kadar mesleki statü anlamında sınıfsal pozisyonun belirlenmesinde ailesel kökenin etkisini azalttığını öne sürmektedir. Bu araştırmalara göre nitelikli eğitim alan bireyler sosyal statülerinde bir değişiklik imkanı bulabilirler (Özdemir, 2018).

Eğitim genelde devlet eliyle ve finansmanıyla yürütülen bir kamusal faaliyet olmakla birlikte hemen hemen her ülkede farklı yaygınlık ve biçimlere sahip olsa da özel okul yapıları görülmektedir. Özel okullar gerçek ya da tüzel kişiler tarafından kurulabilen, anaokulundan üniversite düzeyine kadar eğitim-öğretim yapabilen, giderleri genelde aileler tarafından üstlenilen eğitim kurumlarıdır. Bu okulların denetimi, düzeyine göre devletin ilgili birimleri tarafından gerçekleştirilir. Batıda sanayi devrimiyle yükselen burjuvayla birlikte özel öğretimin geliştiği söylenebilir. Üst ve orta sınıf aileler çocuklarına seçkin bir eğitim sunabilmek için özel okulları tercih etmiş ve böylelikle bu okullar toplumsal seçkinlerin yetiştiği mekanlar haline gelmiştir (Uygun, 2003). Osmanlı'da ilk özel statülü okul kurma hakkı 1856 Islahat Fermanı'yla birlikte dini azınlıklara tanınmıştır. 1876 Kanun-i Esasi ile birlikte özel okullar yaygınlaşmıştır. Yabancı veya azınlık okullarında eğitim almak müslüman halkın bir kısmı için de önemli görülmüş ve çocuklarını bu okullara göndermişlerdir (Aslan, 2019a).

Yabancı ve azınlıkların kurduğu özel okullar Osmanlı eğitim sisteminin ihtiyaç duyduğu nitelikli okul açığı nedeniyle hızla büyümüş ve yaygınlaşmıştır. Bu okullardan mezun olanlar yabancı dil bilmeleri ve girişimci yetişmeleri nedeniyle daha yetkin kabul ediliyordu. Türklere ait ilk özel okul 1868'de devlet eliyle kurulan "Galatasaray Sultanisi"dir. Bu okula Osmanlı toplumuna mensup her din ve etnik kökenden aile çocuklarını göndermiştir. Türklerden ise zengin ve seçkin ailelerin çocukları bu okulda eğitim görmüştür. Özel kişilere ait ilk Türk özel okulu ise 1884'de açılan "Şemsülmaarif" rüştiyesidir. Bu okul özellikle aristokrat kesimden rağbet görmüştür. 1903 yılında İstanbul'da 28 özel Türk okulu ve 4500 civarında öğrencisi vardır. II. Meşrutiyet'ten sonra Türklerin özel okul açma girişimleri başta Selanik olmak üzere Rumeli şehirlerinde yaygınlaşmıştır. Türkler tarafından özel okul açmak amacıyla birçok dernek kurulmuştur (Uygun, 2003).

Cumhuriyetin ilanından sonra da yabancı ve azınlık okullarına ilgi devam etmiştir (Yazıcı, 2010). Ancak cumhuriyet hükümetleri belirli nedenlerle bunun önüne geçebilmek amacıyla yabancı okulların bir kısmını kapatmış, geri kalanını kontrol altına almaya çalışmış ve

yenilerinin açılmasına izin vermemiştir. Diğer taraftan Türk girişimcilerinin özel okul açmalarını desteklemiş ve bu amaçla 1928'de Türk Eğitim Derneği (TED) kurulmuştur. TED tarafından 1931'de Ankara Koleji ve Bursa Kız Lisesi kurulmuştur (Uygun, 2003). 1950'li yıllara kadar özel okul sayısında önemli bir gelişme yaşanmamıştır. 1950-1960 arasında Türklere ait özel okul sayısı artarken yabancı ve azınlıklara ait okullarda önemli bir değişme olmamıştır (Yazıcı, 2010). 1960'lı yıllarda özel yüksek okulların açılmasına izin verilmiştir ve 1969'da sayıları 44'e yükselmiş ancak bu okullar 1971'de kapatılmıştır. 1982 anayasası özel üniversite açmaya imkan tanımıştır. Vakıf aracılığıyla kurulma şartı getirilen özel üniversiteler yabancı uyruklu özel ya da tüzel kişiler tarafından da kurulabilmektedir (Uygun, 2003). 1988 yılında çıkarılan 326 Sayılı KHK ile özel öğretim kurumlarına öğrenci ücretlerini belirleme serbestisi tanınmıştır ve eğitim alanı tamamıyla rekabete açılmıştır. Bu tarihten itibaren özel okulların sayısında hızla artış görülmektedir. Türkiye'de Türk özel okulları, yabancı okullar, azınlık okulları ve milletlerarası okullar özel okul statüsünde kabul edilmektedir (Aslan, 2019a).

3.YÖNTEM VE VERİ

Sosyal etki yaklaşımı özellikle toplumlar arasındaki karşılaştırmalarda kullanılmaktadır ancak toplumsal bakış açısıyla yapılan tek bir ülke çalışmasında da faydalı olabilir. Bu nedenle Türkiye'yi tek bir örnek olay olarak incelemek uygun görünmektedir. Sosyal etki yaklaşımına göre mekanlar örgütlenme, yeterlilik oluşturma ve yenilik gibi sosyal eylemin anlamlı işlevlerine sahip alanlardır (Maurice ve Sorge, 2000). Biz bu çalışmada özel okulları girişimcilik niyet ve eğilimlerini etkileyen, sosyal sermaye bağları oluşturulan, girişimcilikle ilgili beşeri sermeye yeterliliklerinin geliştirildiği ve yeni fikirlerin üretildiği mekanlar olarak tanımlıyoruz. Veri olarak özel okul sayısı ve öğrenci sayılarını, girişimcilikle ilgili olarak yeni kurulan iş yeri sayısını kullanıyoruz. Genelde girişimcilik ile yeni kurulan iş yeri sayısı arasında ilişki olduğu kabul edilmektedir (Çetindamar, 2002). Özel okullara öğrenci ücretlerini belirleme yetkisinin 1988 tarihinde verilmesiyle özel okul sayılarında belirgin bir artış yaşanmasından dolayı (Aslan, 2019a) 1990 yılından sonraki veriler çalışmanın amacı bakımında daha anlamlı görünmektedir. Bu nedenle 1990 ile 2023 yılları arasındaki verileri kullanıyoruz.

4.BULGULAR

Tablo 1'de de görüldüğü üzere 1990 ile 2023 yılları arasında özel okul sayısı yaklaşık 22 kat, özel okul öğrenci sayısı yaklaşık 10 kat, özel üniversite sayısı 79 kat, özel üniversite öğrenci sayısı 129 kat, açılan şirket ve firma sayısı yaklaşık 87 kat, net girişim sayısı yaklaşık 202 kat artış göstermiştir. Net girişim sayısı her yıl kurulan şirket/firma (işyeri) sayısından o yıl kapanan şirket/firma (işyeri) sayısının çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Ancak yıllık kurulan işyeri sayısı girişimcilik dinamizmini göstermesi bakımından anlamlıdır. Özel okul (ilköğretim, orta öğretim) ve özel üniversite sayıları ile bu okullardaki öğrenci sayılarına paralel olarak yeni kurulan işyeri ve net girişim sayılarında artış gözlemlenmektedir. 1990 yılında özel okul ve özel üniversite öğrenci sayısı toplam yaklaşık 115 bin iken 2023'de bu sayı yaklaşık 1,9 milyona çıkmıştır. 1990-2000 yılları arsında yıllık genelde yeni kurulan girişim sayısı 10-20 bin arasında değişmekte iken 2020-2023 yılları arasında yıllık 100-140 bin bandına çıktığı görülmektedir. Bu 2020 yılından itibaren her yıl 100 bin üzerinde yeni işyeri açıldığı anlamına gelmektedir.

ISBN NR: 978-625-5962-00-3

1990-2023 yılları arasında net girişim sayısı kümülatif olarak 1180575'dir. Bu 1990-2023 yılları arasında 1.1 milyonun üzerinde yeni işyeri açıldığını göstermektedir.

Çizelge 1. Türkiye'de Özel Okul Ve Girişimcilikle İlgili Veriler

Yıl	Özel okul sayısı	Özel okul öğrenci sayısı	Özel üniversite sayısı	Özel üniversite öğrenci sayısı	Kurulan şirket ve firma sayısı	Kümülatif kurulan şirket ve firma sayısı	Kapanan şirket ve firma sayısı	Net girişim artışı	Kümülatif net girişim artışı
1990	324	108851	1	6208	18899	18899	13071	5828	5828
1991	353	111003	1	7136	14714	33613	11866	2848	8676
1992	426	106272	2	7954	13689	47302	11869	1820	10496
1993	452	109759	2	9005	13921	61223	11805	2116	12612
1994	481	112517	3	9714	10885	72108	11442	-557	12055
1995	872	172019	3	9852	22872	94980	19255	3617	15672
1996	996	190086	7	13598	16487	111467	10610	5877	21549
1997	1288	281934	15	21267	11598	123065	13391	-1793	19756
1998	1077	222352	17	29360	18038	141103	11951	6087	25843
1999	1121	230472	19	39243	22691	163794	10166	12525	38368
2000	1174	241615	19	50545	21404	185198	11695	9709	48077
2001	1087	244518	22	55549	16295	201493	13583	2712	50789
2002	944	207937	22	61425	20804	222297	14994	5810	56599
2003	1079	230170	23	76992	33039	255336	13229	19810	76409
2004	1300	241985	23	93032	40540	295876	17221	23319	99728
2005	1351	264655	23	111408	48657	344533	17556	31101	130829
2006	1448	298456	24	124055	52699	397232	9471	43228	174057
2007	1572	318825	28	139741	54049	451281	9636	44413	218470
2008	1684	251676	32	165600	47999	499280	9346	38653	257123
2009	1605	370111	38	181173	43239	542519	10402	32837	289960
2010	1668	395740	45	196346	50423	592942	11400	39023	328983
2011	1767	420779	51	234208	53409	646351	13095	40314	369297
2012	2799	470426	55	294773	38887	685238	14168	24719	394016
2013	3046	506863	58	430555	49028	734266	15538	33490	427506
2014	3485	575885	59	447593	57710	791976	14002	43708	471214
2015	5431	706964	63	552171	66701	858677	12114	54587	525801
2016	4994	891000	67	569026	63709	922386	11038	52671	578472
2017	6067	1005026	70	596468	72871	995257	13517	59354	637826
2018	6995	1070848	74	605828	85279	1080536	12564	72715	710541
2019	7661	1064557	75	619684	84102	1164638	13197	70905	781446
2020	7470	975246	77	645079	101318	1265956	15366	85952	867398
2021	7227	1051106	78	680599	109695	1375651	16222	93473	960871
2022	7106	1122074	79	746064	140229	1515880	23170	117059	1077930
2023	7215	1129955	79	806558	128528	1644408	25883	102645	1180575

Kaynak: (MEB, 2024; TOBB, 2024; TÜİK, 2024; YÖK, 2024)

Not: Özel okul verilerine özel okul öncesi (anaokulu) ve özel mesleki-teknik lise verileri dahil değildir. Özel üniversite verilerine özel vakıf meslek yüksek okulu verileri dahildir. Girişim (girişimci) verilerine şahıs işyeri verileri dahildir.

5.TARTIŞMA

1980'li yıllarda yapılan eğitim sosyolojisi araştırmalarında genelde özel okul öğrencilerinin üst sınıf, genel devlet okulu öğrencilerinin orta sınıf ve meslek okulu öğrencilerinin alt sınıfa mensup ailelerin çocukları oldukları tespit edilmiştir (Kılıç, 2014). Sonraki yıllarda orta sınıfın

da çocuklarını özel okullara gönderme eğiliminde bir artış görülmüştür ancak bu eğilim ekonomik şartlara göre değişkenlik göstermektedir (Uygun, 2003). Örneğin 2001-2002 yıllarında özel okul sayısı ve özel okul öğrenci sayısındaki azalma bu görüşü desteklemektedir. Üst sınıf tarafından ayrıcalıklı eğitim imkanının sunulduğu yer olarak görülen özel okullar, orta sınıf tarafından çocuklarının toplumsal konumlarını iyileştirmenin bir fırsatı olarak değerlendirilmektedir (Aslan, 2019b).

Ailelerin çocuklarını özel okullara gönderme nedenleri çeşitlilik gösterebilir. Sosyal statüye uygunluk, kaynakları kullanma konusunda avantajı sürdürmek, benzer yaşam tarzına sahip olanlarla bir arada olmak, kültürel sermayeyi artırmak, nitelikli eğitim almak bunlar arasında sayılabilir (Aslan, 2019b). Ancak bu sıralananlar özel okul tercihinde arzulanan sonuçlardır. Diğer taraftan arzulanan sonuçların dışında sosyal bir etkileşim mekanı olarak özel okulların ortaya çıkardığı doğal sonuçlar söz konusudur. Bunlardan biri de bu okullarda yetişen bireylerin geliştirdikleri kişisel bağlar sonucu elde ettikleri sosyal sermayenin niteliği ve bu sosyal sermayenin bireylerin girişimcilik davranışları üzerine etkisidir. Sosyal sermaye ve girişimcilik ilişkisine dair araştırmalar girişimciliğin geliştirilmesinde sosyal sermayenin önemini vurgulamaktadır. Güçlü sosyal sermayeye sahip bireylerin girişimcilikte daha başarılı olduğu öne sürülmektedir. İş kurma ve işi genişletmede aile ve akrabalığın dışında sosyalleşme süreçlerinde edinilen arkadaşlık ilişkileri de önemli rol oynar. Okullar güçlü arkadaşlık ilişkilerinin kurulduğu etkileşim mekanlarıdır (Cansız, 2013). Elit (özel) okullar üst sınıfa mensup bireylerin aynı sınıftan daha çok bireyle sosyal bağ kurmasını sağlarken daha alt statüdeki bir sınıfa mensup bireylerin sosyal çevresini dönüştürmektedir (Barrios-Fernández vd., 2024).

Başarılı girişimci örneklerinin daha yoğun bulunduğu özel okulların taklit ya da özendirme yoluyla girişimci faaliyetleri artırdığı görülmektedir. Devlet okullarında devlet memuru olma ya da özel sektörde ücretli bir iş bulma hedefi daha yoğunken özel okullarda arkadaşlarının başarılı girişimciler olduğunu gören kişiler, onlar gibi olmaya dolayısıyla işletme kurmaya istek duymaktadır. Dolayısıyla özel okulların potansiyel girişimciler için öykünme, buluşma ve yeni işletmeler kurmak için sosyal bağ geliştirme mekanları oldukları öne sürülebilir (Cansız, 2013). Türkiye'de yapılan bir araştırmada özel (vakıf) üniversite öğrencilerinin devlet üniversitesi öğrencilerine göre daha yüksek girişimcilik eğilimine sahip olduğu gösterilmiştir (Eyel, 2018). Ayrıca özel okulların sadece girişimci olma konusunda değil mezun olduktan sonra özel sektörde yüksek statülü bir pozisyonda işe başlama olasılığını artırdığı ifade edilmektedir (Lee ve Brinton, 1996; Watters, 2016). Özel okul kampüslerinde kurulan bu ağlar üst sınıfa mensup aile bireylerinin aile işlerini devam ettirme, genişletme, yeni işler ve ortaklıklar kurma konusunda avantaj sunarken orta sınıfa mensup yetenekli bireylerden yönetici olarak yararlanma imkanı da sağlamaktadır (Martin, 2013). Diğer taraftan da orta sınıf ailelerin çocuklarına ayrıcalıklı toplumsal statülere erişebilmek için bir fırsat sunmaktadır (Verhoeven vd., 2022).

Özel okulların sosyal sermaye aracılığıyla girişimci sınıfı dönüştürücü etkisinin yanında beşeri sermayeyi geliştirerek te girişimciliği etkilediği görülmektedir. Programlarında girişimcilik ve yenilikçilik derslerine ağırlık vererek yeni girişimciler ortaya çıkardığı ya da girişimcilerin niteliğine katkıda bulunduğu söylenebilir. ABD'nde hemen hemen bütün işletme okullarında

girişimcilik dersi vardır ve çeşitli üniversitelerin desteklediği 123 staj ve eğitim program ile 111 girişimcilik merkezi vardır. Avrupa'daki birçok ülke girişimcilik konusunu resmî eğitim müfredatına dâhil etmiştir ve eğitimin her aşamasında girişimcilik dersleri verilmektedir. Türkiye'de ise Türk Eğitim Derneği (TED) ve Bahçeşehir Kolejleri gibi özel liseler ile Sabancı Üniversitesi, Özyeğin Üniversitesi ve TOBB ETÜ gibi özel üniversiteler öncü ve iyi örneklerdir (Çetindamar, 2002; Cansız, 2013).

Özel okulların üst sınıfa mensup bireylerin ayrıcalıklı konumlarını pekiştirirken daha alt sınıfa mensup bireylerin sosyal statülerini dönüştürücü etki oluşturduğu söylenebilir. Böylelikle statüler arası geçişe zemin hazırlayan mekanlar olarak sosyal tabakalaşmadaki dönüşümün de başlıca faktörlerinde biri haline gelmektedir. Özel okullar ile sosyal tabakalaşma arasındaki bu etkileşim yeni girişimci sınıfların ortaya çıkmasını sağlayarak Türk iş sistemini de dönüştürmektedir. Bunun temel olarak iki nedeni söz konusudur. Birincisi daha çok devlet memuru olma ya da özel sektörde ücretli bir çalışan olma eğiliminde olan orta sınıftaki bireylerin daha çok girişimci olma eğiliminde olan üst sınıfa geçişine imkan tanımaktadır. Böylelikle girişimci sınıfı nicel olarak genişletici etki üretmektedir. Girişimci sınıfın genişlemesiyle devletin alanının daralması arasında negatif doğrusal ilişki söz konusudur (Çetindamar, 2002). İkincisi ise öğrencilerine hem müfredat hem ders dışı etkinlikler hem de sağlamış olduğu bilişsel-entelektüel ortam aracılığıyla girişimci ve yenilikçi bakış açısı kazandırmasıdır. Özel okullar hukuki statüleri gereği devletin ilgili birimlerinin denetimine tabi olsalar da özel okul bileşenlerinin sosyal statüleri nedeniyle devletin biçimlendirici alanının dışında konumlanmaktadır. Çünkü bu okullardan mezun olan bireylerin bilişsel alt yapıları devlet ve toplum merkezli değil daha çok birey odaklı oluşmaktadır. Devlet ve girişimcilik birbirine ters düşünme biçimleri olarak kabul edildiği (Çetindamar, 2002) için özel okullardan mezun olan bireylerin kategorik olarak devlet kurumlarıyla ilişkileri daha mesafeli yapılanmaktadır. Böylelikle kariyer ve gelecek planları devlet odaklı olmak yerine kendi bireysel yetenekleri ve sosyal sermayeleri ile bağlantılı olarak daha özerk ve bağımsız gelişebilmektedir.

6.SONUÇ

Bu çalışmada iki araştırma sorusunun cevabını bulmaya çalıştık. İlki; Türkiye'de özel okulların yaygınlaşması ile sosyal tabakalaşmanın değişimi arasında nasıl bir etkileşim olduğu şeklindeydi. Özel okulların yaygınlaşmasının toplumsal tabakalaşma açısından iki etki ürettiği söylenebilir. Birincisi kaynakları avantajlı bir şekilde kullanan üst sınıfa ait bireylerin ayrıcalıklarını devam ettirmelerine ve statülerini pekiştirmelerine yardımcı olmaktadır. İkincisi ise orta sınıfa mensup yetenekli bireylerin üst sınıfa mensup bireylerle sosyal etkileşimlerine imkan tanıyarak hem sosyal sermayelerini geliştirmelerine hem de yeni fikirler üreterek girişimci olma eğilimlerini artırmalarına neden olmaktadır. Böylelikle özel okulların aynı zamanda orta sınıftan üst sınıfa geçişi sağlayarak sosyal tabakalaşmayı dönüştürdüğü öne sürülebilir. İkincisi ise; Türkiye'de özel okulların yaygınlaşması ile sosyal tabakalaşmanın değişimi arasındaki etkileşimin Türkiye ulusal iş sistemini nasıl dönüştürdüğü şeklindeydi. Özel okullar girişimci sınıfa orta sınıftan yeni bireyler dahil olmasını ve üst sınıfa mensup bireylerin aynı sınıftan bireylerle sosyal sermaye bağlarını genişletmelerini sağlayarak sosyal tabakalaşmayı etkilemektedir. Girişimci üst sosyal sınıfın nitel ve nicel olarak genişlemesi

şeklinde gerçekleşen bu dönüşüm devlete bağımlı olarak tanımlanan Türk ulusal iş sisteminin devlet merkezli olmaktan uzaklaşmasına ve daha birey merkezli bir yapıya dönüşmesine aracılık etmektedir.

KAYNAKÇA

Aslan, E. A. (2019a). Türkiye'de özel okullaşma. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 263-276.

Aslan, E. A. (2019b). *Kültürel sermaye ve sınıf içi farklılaşma: orta sınıfların kültürel sermaye yatırımı olarak özel okul tercihleri*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Barrios-Fernández, A., Neilson, C. A., & Zimmerman, S. D. (2024). *Elite universities and the intergenerational transmission of human and social capital* (No. 17252). IZA Discussion Papers.

Cansız, M. (2013). *Türkiye'nin yenilikçi girişimleri: teknoloji geliştirme bölgeleri örneği.* Kalkınma Bakanlığı. Yayın No: 2850.

Çetindamar, D. (2002). *Türkiye'de girişimcilik*. TÜSİAD. Yayın No: TÜSİAD-T/2002-12/340.

Dirlik, O. (2016). Türk iş sisteminin evrimi: makro kurumsal bir inceleme. *Yönetim ve Organizasyon Araştırmaları Dergisi,* 1(2), 5-30.

Eyel, C.Ş. (2018). *Bireysel değerlerin girişimcilik eğilimi üzerindeki etkisi: İstanbul'daki devlet ve vakıf üniversiteleri öğrencileri üzerine bir araştırma*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fıkırkoca, A., & Kalemci, R.A. (2011). Küreselleşme ve makro-kurumsal teori: bir literatür taraması. *İşGüç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 13(2), 179-198.

Gökşen, N.S. (2010). Makrokurumsal bakış açısı: bir değerlendirme. A.S. Sargut ve Ş. Özen (Der). *Örgüt kuramları* içinde (ss. 331-378). İmge

Hamilton, G. G., & Biggart, N. W. (1988). Market, culture, and authority: A comparative analysis of management and organization in the Far East. *American Journal of Sociology*, 94, 52-94. https://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64

Kılıç, Y. (2014). Türkiye'de eğitimsel eşitsizlik ve toplumsal tabakalaşma ilişkisine dair ampirik bir çalışma. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 243-263.

Lee, S., & Brinton, M. C. (1996). Elite education and social capital: the case of South Korea. *Sociology of Education*, 177-192.

Martin, N.D. (2013). Forms of social capital: family resources, campus networks, and dominant class advantage at an elite university. Mcdonald, S. (Ed.) *Networks, work and inequality* (Research in the sociology of work, Vol. 24) içinde. (ss. 359-386). Emerald. https://doi.org/10.1108/S0277-2833(2013)0000024016

Maurice, M. (2000). The paradoxes of societal analysis. a review of the past and prospects for the future. M. Maurice & A. Sorge (Eds). *Embedding organizations: societal analysis of actors, organizations and socio-economic context* içinde (ss. 13-36). John Benjamins Publishing.

Maurice, M., & Sorge, A. (2000). General introduction. M. Maurice & A. Sorge (Eds). *Embedding organizations: societal analysis of actors, organizations and socio-economic context* içinde (ss. 1-6). John Benjamins Publishing.

Maurice, M., Sorge, A., & Warner, M. (1980). Societal differences in organizing manufacturing units: a comparison of France, West Germany and Great Britain. *Organization, Studies*, 1(1), 59-86.

Milli Eğitim Bakanlığı (2024). *Geçmişten günümüze sayılarla eğitim (1923-2023).* https://sgb.meb.gov.tr/www/baskanligimizca-hazirlanan-gecmisten-gunumuze-sayilarla-egitim-1923-2023-raporu-yayimlandi/icerik/604
Orru, M., Hamilton, G., & Suzuki, M. (1989). Patterns of inter-firm control in Japanese business. *Organization Studies*, 10(4), 549-574.
Özdemir, C. (2018). Türkiye'de yükseköğretimin yaygınlaşmasının toplumsal tabakalaşmaya etkisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 542-551.
Özdemir, C. (2020). Türkiye'de toplumsal tabakalaşma ve hareketliliğin meslekler üzerinden ölçümü. *Journal of Economy Culture and Society*, 61(1).
Öztürk, N. (2005). İktisadi kalkınmada eğitimin rolü. *Sosyoekonomi*, 1(1), 27-44.
Parkin, F. (2002). Toplumsal tabakalaşma. (F. Berktay, Çev.). T.Bottomore ve R.Nisbet (Ed). *Sosyolojik çözümlemenin tarihi* içinde (s. 595-626). Ayraç.
Sorge, A. (1991). Strategic fit and the societal effect: interpreting cross-national comparisons of technology, organization and human resources. *Organization Studies*, 12(2), 161-190.
Sorge, A. (2000). The diabolical dialectics of societal effects. M. Maurice & A. Sorge (Eds). *Embedding organizations: societal analysis of actors, organizations and socio-economic context* içinde (ss. 37-56). John Benjamins Publishing.
Şaylıkay, M., & Akın, A. (2020). Devlet bağımlı iş sistemi uygulayıcısı olarak Türkiye ve Güney Kore sendikal aktörlerinden TÜRK-İŞ ve KCTU karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 13(71), 989-998.
TOBB [Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği] (2024). *Kurulan/kapanan şirket istatistikleri.* https://www.tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php
Turner, B.S. (2015). *Klasik sosyoloji*. (İ. Çetin, Çev.). İletişim.
TÜİK [Türkiye İstatistik Kurumu] (2024). *Girişim istatistikleri*. https://data.tuik.gov.tr/
Uygun, S. (2003). Türkiye'de dünden bugüne özel okullara bir bakış (gelişim ve etkileri). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1), 107-120.
Verhoeven, M., Draelants, H., & Ilabaca Turri, T. (2022). The role of elite education in social reproduction in France, Belgium and Chile: towards an analytical model. *Journal of Sociology,* 58(3), 304-323.
Watters, S. (2016). Old boy networks: the relationship between elite schooling, social capital, and positions of power in British society. Koh, A. & Kenway, J. (Eds). *Elite schools: multiple geographies of privilege. education in global context* içinde (ss. 101-121). Routledge.
Whitley, R. (1990). Eastern Asian enterprise structures and the comparative analysis of forms of business organization. *Organization Studies*, 11(1), 47-74.
Whitley, R. (1991). The social construction of business systems in East Asia. *Organization Studies*, 12(1), 1-28.
Whitley, R. (1994). Dominant forms of economic organization in market economies. *Organization Studies*, 15(2), 153-182.
Yazıcı, A. (2010). *Türkiye'de azınlık, yabancı ve Türk özel okulları (1950-1960).* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
Yılmazlar, H. (2007). *Türkiye'de özel okulların gelişimi (1923-1950).* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
YÖK [Yüksek Öğretim Kurumu] (2024). *İstatistikler*. https://istatistik.yok.gov.tr/